

DOI 10.36074/logos-01.03.2024.081

ПРОБЛЕМНЕ НАВЧАННЯ ЯК СКЛАДОВА СУЧАСНИХ ОСВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Фат'янова Тетяна Олександрівна¹

1. асистент кафедри початкової освіти

Бердянський державний педагогічний університет, УКРАЇНА

ORCID ID: 0000-0001-5302-6296

Всебічний розвиток молодших школярів полягає, перш за все, у формуванні їх інтелектуальних здібностей. Тому вже в початковій школі необхідно прагнути до більш широкого використання проблемного навчання, яке справляє позитивний вплив на засвоєння всіх компонентів змісту освіти. Вирішення проблемних питань мотивує дітей до самостійного пошуку інформації, дозволяє навчити їх бачити проблему, формувати її, знаходити шляхи вирішення. Систематичне розв'язування проблемних запитань, навчальних задач – характерна ознака проблемного типу навчання, націленого на загальний розвиток школяра, його індивідуальних здібностей та розвиток мислення в цілому [6].

Проблемне навчання не є абсолютно новим явищем у педагогіці. У минулому з його розробкою і застосуванням пов'язано багато відомих імен. Серед них можна назвати Сократа, Ж.-Ж. Руссо, Ф. Дістервега, К. Ушинського та інших теоретиків і практиків педагогіки. Так, Фрідріх Дістервег стверджував, що «поганий учитель підносить істину, а добрий вчить її знаходити» [4].

Давно помічено, що якщо людину постійно привчати засвоювати знання і вміння в готовому вигляді, можна притупити її природні творчі здібності, «розучити» її думати самостійно, відбити інтерес і смак до процесу пізнання. Процес мислення повною мірою проявляється і розвивається саме в процесі проблемного навчання, технологія якого значною мірою ґрунтується на самостійному здобутті нових знань здобувачами початкової освіти [6].

Питання проблемного навчання є актуальним серед вітчизняних дослідників. Вивченням особливостей застосування даної технології займалися такі вчені: А. Коломієць, П. Гальперіна, О. Пометун, Л. Ребухи та ін. Твердження науковців єдині в тому, що проблемне навчання належить до

SECTION 25.
PÉDAGOGIE ET ÉDUCATION

активних технологій навчання. У його основі лежить орієнтація на розв'язання будь-якого завдання, проблеми (від грецької *problema* – «завдання, задача»). У широкому розумінні проблема являє собою складне теоретичне і практичне питання або складну життєву ситуацію, що зачіпає інтереси людей і тому потребує всебічного вивчення і вирішення [4].

Сутність проблемного навчання полягає в такій організації навчально-пізнавальної діяльності молодших школярів, за якої ця діяльність набуває цілеспрямованого пошукового характеру. Досягти цього на уроках в початковій школі можливо через створення проблемних ситуацій. Розрізняють 4 види постановки проблемних запитань:

1. Вчитель формує проблемну ситуацію й сам вирішує її при активному обговоренні з учнями.
2. Учитель ставить проблему, її рішення знаходять учні самостійно.
3. Учень формує проблему, вчитель допомагає її вирішити.
4. Учень самостійно ставить проблему й сам знаходить вихід з неї [1].

При вирішенні проблемної ситуації учні шукають та отримують нову інформацію, розвивають інформаційну компетентність; долають труднощі, розвивають активність та самостійність. На даному етапі варто застосовувати різноманітні методи, які слугуватимуть заохоченню учнів досягти поставленої мети:

1. Метод спроб та помилок. Цей метод інтегрує в собі попередній досвід здобувачів початкової освіти та нові умови для вирішення задачі.
2. Мозковий штурм. Учасникам обговорення пропонують назвати якомога більше можливих варіантів вирішення, в тому числі й найбільш фантастичних. Далі з загальної кількості ідей обирають найбільш вдалі.
3. Метод синектики. Це є удосконаленим мозковим штурмом, який на відміну від попереднього методу, допускає критику. При обговоренні використовують чотири типи аналогій: пряму – порівняння з подібним об'єктом або явищем; особисту – уявити себе на місці предмета або явища; символічну – у парадоксальній формі відтворити суть явища; фантастичну – уявити на місці виконуючих дій у задачі фантастичних персонажів.
4. Морфологічний аналіз. Полягає у підборі можливих рішень для окремих частин задачі та наступному їх систематичному поєднанні [5].

При підготовці до уроків необхідно звернути увагу, що далеко не кожен навчальний матеріал підходить для проблемного викладу. Успішність проблемного навчання значною мірою залежить від рівня проблемності, який визначається:

- ступенем складності проблеми, що виводиться зі співвідношення відомого і невідомого школярам у рамках даної проблеми;
- часткою творчої участі (особистої та колективної) тих, хто навчається, у процесі розв'язання проблеми;

– практичною значущістю проблеми або наявністю у здобувачів початкової освіти інших стимулів для її розв'язання [6].

Рівень проблемності має закономірно зростати від класу до класу, у міру накопичення учнями початкової школи досвіду творчої роботи.

До недоліків проблемного навчання можна віднести те, що реалізація даної технології вимагає від вчителя великої педагогічної майстерності та багато часу, викликає ускладнення у здобувачів початкової освіти, адже на осмислення проблем і пошук шляхів їх розв'язання витрачається значно більше часу, ніж у традиційних методах навчання. Однак проблемне навчання відповідає вимогам часу: навчати досліджуючи, досліджувати навчаючи. Тільки так можна успішно виконати одне з основних завдань Нової української школи – сформувати творчу, всебічно розвинену особистість, здатну до критичного мислення [3].

Висновки. Вивчення наукової та методичної літератури з описаної проблеми дало змогу зробити висновок про те, що застосування в освітньому процесі проблемних ситуацій допомагає вчителю формувати в учнів самостійне, активне, творче мислення. Розвиток таких здібностей може здійснюватися лише у творчій самостійній діяльності учнів, спеціально організованій учителем у процесі навчання. Тому педагог має знати про ті умови, в які слід ставити школярів, щоб стимулювати справжнє продуктивне мислення. Однією з таких умов є створення проблемних ситуацій, які становлять необхідну закономірність творчого мислення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- [1] Бібік Н. (2017) Нова українська школа: порадник для вчителя. ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», Київ, 1–206. Вилучено з: <https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2017/11/NUSH-poradnyk-dlya-vchytelya.pdf>
- [2] Гільберг Т., Тарнавська С. & Павич Н. (2019) Навчально-методичний посібник. Нова українська школа: методика навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у 1-2 класах закладів загальної середньої освіти на засадах компетентнісного підходу, 256.
- [3] Міністерство освіти і науки України. (2016) Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої освіти. Вилучено з: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
- [4] Полішко Ю. (2021) Проблемне навчання як предмет дослідження зарубіжних та вітчизняних учених. *Українська професійна освіта*, (9-10), 77-85. Вилучено з: <https://doi.org/10.33989/2519-8254.2021.9-10.263596>
- [5] Тран А. (2023) Проблемне навчання (PBL) у 2024. Вилучено з: <https://ahaslides.com/uk/blog/problem-based-learning/>
- [6] Як і коли застосовувати проблемне навчання (Problem-Based Learning). (2018) Вилучено з: <https://nus.org.ua/view/yak-i-koly-zastosovuvaty-problemne-navchannya-problem-based-learning/>